

«LA VIDA PERDURABLE»

Cèlia Sànchez-Mústich

Després de fer saber, a qui m'havia proposat la lectura comentada d'un poema de Gabriel Ferrater, que la meua aportació potser no seria prou acadèmica, i que no em sentia facultada per comentar poemes de ningú, ni tan sols de meus —tota dissecció literària té la facultat de pertorbar-me d'allò més— m'hi vaig llançar. Gràcies, ben segur, a la confiança que em donava la resposta: «No cal que sigui estrictament academicista» i finalment, imperativament «provau-ho».

I aquí tenim la provatura, a la salut (de la vida perdurable) de Gabriel Ferrater.

Vaig triar «La vida perdurable» per dos motius. El primer: el poema m'atrapa, gairebé m'imanta a partir de l'antagonisme que les seves imatges creen amb les meves pròpies. Justament la distància vivencial entre aquest poema i jo, entre l'experiència que transmet —i és— el poema i la manca de percepció meua d'una situació vital semblant fa que m'hi identifiqui de ple, sense el destorb de cap prejudici, i amb l'empatia poètica a tota potència. Contràriament a alguns poemes seus que em fascinen tant o més que aquest, però que no em veuria amb cor de comentar, «La vida perdurable» em fa un camí a mida. Pertany a *Da nuces pueris*, publicat el 1960, llibre inclòs a *Les dones i els dies*, tot i que, tal com explica Jordi Cornudella en la seva edició crítica d'aquest últim, publicada el 2018, va ser un dels poemes descartats per l'autor a l'hora de confeccionar el primer volum, l'any 1968.

I aquest seria, justament, el segon motiu: tinc una certa tendència a regirar entre tot allò que és descavalcat i apropar-m'hi; ara em ve al cap Plutó, descartat com a planeta per qüestions alienes a ell mateix. Que «La vida perdurable» no figurés en la selecció final de *Les dones i els dies* pot ser degut a diversos motius, ves a saber. Però en qualsevol cas, l'edició crítica de Cornudella l'inclou, sortosament, en l'apartat «Poemes descartats» i això justifica —si més no, ho espero— que jo em doni el gust d'immergir-m'hi a partir d'aquest moment.

«La vida perdurable», l'he percebut com una minuciosa descripció subjectiva del temps quan tant s'ha comprimit o adherit a nosaltres que sembla desaparèixer. No n'hi ha, ni si mires

enrere ni endavant. Faria l'efecte que el temps queda tan desintegrat com compactat el poema, però potser la paraula no seria *desintegrat* sinó xuclat pel vespre des del qual parla el poeta.

El vespre no diu res d'avui. Ja som
més aviat demà. Fa fred, com si
totes les coses fossin groc llimona.
Com qui va pel carrer, i porta un paquet,
i ja no té cap traça de memòria
que pugui obrir-li el record d'una vida
no aclaparada pel pes del paquet,
així les meves mans, mortes de tant
d'aguantar temps fet present abans d'hora,
no se m'aixequen per fer adéu. No hi ha
passat. Sí, també faig col·lecció
de dies, però els tinc tots repetits.

«El vespre no diu res d'avui. Ja som / més aviat demà». Ni tan sols el vespre, que forma part de l'avui, diu res d'avui. Com si patís aquella amnèsia anterògrada que causen alguns sedants utilitzats en proves mèdiques doloroses a fi d'evitar qualsevol record del moment. Potser el vespre no diu res d'avui per absentar-se del dolor. Però aquest buit, o el·lipsi, també deu causar dolor i el poema se'n ressent. El vespre no pertany ni tan sols a l'avui del qual forma part, a tot estirar n'és un fragment emmudit.

I «ja som més aviat demà», amb un *més aviat* que suggereix una polisèmia: ens situa en un terreny incert del temps, en un *gairebé és això però encara no* i alhora ens avança que el demà arriba *més aviat* del que tocava.

«Ja som més aviat demà», aquesta absència de present, el vespre exiliat del temps o defugint-lo, m'ha fet reproduir una pregunta irresoluble que a voltes em plantejo: el present no existeix perquè només hi ha passat i futur? O és justament a l'inrevés?

En el cas d'aquest poema, però, el present ha estat foragitat amb una inclemència punyent i no esdevé cap d'aquestes dues alternatives. Falta el present perquè el vespre calla, ha desaparegut el futur perquè —com es veurà després— s'ha fet present abans d'hora, i no existeix el passat perquè el poema ho dirà, explícitament, en els darrers versos. No hi ha volta de full —full de calendari enrere— i, per si quedava algun dubte, al final apareixeran els dies repetits que ho sentencien.

«Fa fred, com si / totes les coses fossin groc llimona». I de cop, aquesta imatge tan bella i sinestèsica. Ara sí que no m'hi identifico per oposició sinó per reconèixer-m'hi: també per a mi les coses afectades pel fred —no el fred mateix— són groc llimona. M'ha ressonat aquesta sinestèsia, entre d'altres en el poema «La cambra de la tardor»: «Se'ns va morint la llum, que era color / de mel, i ara és color d'olor de poma». D'altra banda, el silenci del vespre i el fred són causa-efecte o integren una sola realitat?

«Com qui va pel carrer, i porta un paquet / i ja no té cap traça de memòria / que pugui obrir-li el record d'una vida / no aclaparada pel pes del paquet». Aquests quatre versos són els que formen una construcció lingüística més estiregassada que, a cop d'ull, se'm fa massa densa, però aviat m'adono que és un reflex del pes d'aquest paquet, d'entrada misteriós, i tot d'una la imatge se m'alleugereix. Llengua i sentit es fonen, ja sigui d'amagat del poeta o per voluntat seva. En la mateixa naturalesa del text hi ha una implosió de vida aclaparada pel pes del paquet, i una memòria incapaç d'obrir el record d'aquesta vida.

I et fa dubtar què deu haver-hi, dins del paquet, que pesa tant: la mateixa memòria quan es resisteix a donar senyals de vida —de la vida o del record de la vida? S'ha quedat la clau dins del paquet? S'hi ha enquistat? I si la memòria podria obrir-li el record, com pot ser alhora a dins i a fora?

Aquesta relació, entre plàstica, tediosa, adolorida i flagrant, de Ferrater amb el temps, es fa palesa en molts dels seus poemes: «no teníem records. Érem / el record que tenim ara», ens diu en el poema «Ídols». Certament, com afirma Anna Carreras en *El punt Avui*,⁹⁹ Ferrater és el poeta del pas del temps que «investiga la inutilitat de retenir-lo».

En aquests quatre versos, ja alleugerits dins meu, hi percebo una cinta de Moebius, o un joc de nines russes no mancat d'enigma, i això és el que més m'interessa. Tinc la sensació de trampa, se m'incita a buscar una solució impossible però el vertigen que això provoca em resulta plaent.

I si em diguessin que aquest era l'últim poema que Ferrater havia escrit abans de morir, pensaria que tot quadrava. De fet, potser ho era i s'avançava en el temps, com diu el mateix poema. Les mans «no se m'aixequen per fer adéu», llegirem després, en el desè vers.

Aquest pensament em transporta al desig de Ferrater d'acabar la vida abans dels cinquanta, com si aquest acabar representés un compactar, talment el que li passa al poema sobre el qual estic fent càbales. I potser seria extensible a la seva obra poètica, desplegada en una franja de temps que dura uns sis anys, del 58 al 63, sis anys que semblarien també xuclar passat i futur.

⁹⁹ 18 de febrer del 2013.

Així com en la fi de la seva escriptura no hi distingeixo connotacions de fracàs, tampoc en la fi de la seva vida no hi veig res de tràgic —tal com jo entenc una tragèdia vital. Simplement, hi trobo una manera d'entendre i sentir el món, la vida i el temps, coherent fins a un punt estremidor i al mateix temps lluminós. Va decidir plegar de viure abans d'hora, suposant que hi hagi una hora normativa per a morir, i probablement, si pensem en el profètic paquet del poema, ell va ser d'una puntualitat esfereïdora.

Fa el poema: «així les meves mans, mortes de tant / d'aguantar temps fet present abans d'hora, / no se m'aixequen per fer adéu. No hi ha / passat». I llavors et dius, calla, que el paquet és el temps fet present abans d'hora, i el poema fa un viatge en el temps, però no en el temps del poeta, sinó en el temps mateix, el metafísic. Una imatge abismal, duríssima i gairebé amorosa. I allà on diu mans, què hi diu? Què hi podria dir?

De fet, totes les conjectures sobre els significats, els símbols, estan buides. Juguem als detectius del poema i no podem aportar-nos cap prova concloent d'on ve i on va, i per què ens sedueix. Diuen que els poemes no s'entenen, es copsen, però som infants entremaliats que pretenem esventrar la nina del *copsar* per entendre el perquè del que hem copsat, i alguna cosa hi trobem, però hem de córrer a prémer els ulls amb força perquè allò trobat no ens esborri allò copsat. Infants als quals se'ls ha donat un grapat de nous —prou que ho diu *Da nuces pueris*— perquè se les mengin en acabar de jugar-hi, o abans i així després s'entretinguin amb la closca esberlada.

Ferrater em recorda que tots els poemes són autobiogràfics, no per fidelitat a la realitat aparent d'uns episodis sinó per beure de l'essència d'una vida. Impossible —com a mínim, impensable— escriure poemes que transmetin alguna idea, impressió, imatge no assumides pel poeta. El poema, com a artifici, pot eludir la sinceritat en la trama però mai deixar de ser veritat en l'energia que l'impulsa. En el cas de Ferrater, i d'aquest poema en concret, la veritat em sembla descarnada, visual i alhora continguda, i també indolent en els darrers versos:

«Sí, també faig col·lecció / de dies, però els tinc tots repetits». Els dies apareixen al poema, però per què estan repetits? No se sap com es produeix la repetició. És el pas del temps que els ha unificat? O el punt de vista zenital del poeta convertint-los en un de sol, tot i saber que n'hi ha molts?

És clar que els dies no eren tots iguals, en la vida de Ferrater, però ara sí, en la seva vida dins del poema, sí, i bloquegen la porta al passat i la traça de memòria que podria «obrir-li el record d'una vida no aclaparada pel pes del paquet». Els dies repetits impedeixen l'accés a l'interior del paquet? En tot cas, ell els col·lecciona, no els abandona. El fet de col·leccionar-los, i no cap altra cosa, els dona valor i entitat.

No puc afegir res més que no em sembli sobrer, però sí remarcar, amb passió i agraïment per la tasca encomanada, que la lectura de l'obra poètica de Ferrater és una aventura per experimentar i experimentar-hi a pler.